

## ВПЛИВ ПАМ'ЯТІ НА РУХИ В УСПІШНОМУ ЗАСВОЄННІ РУХОВИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТОК ФАКУЛЬТЕТУ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ

*У статті розглядається значення пам'яті на рухи під час формування основних рухових умінь та навичок майбутніх вчителів початкових класів. Автор порушує проблему психологічного механізму запам'ятовування рухів.*

**Ключові слова:** рухова дія, рухові навички, мнемічні процеси, пам'ять на рухи.

**Постановка проблеми та її актуальність.** Розширення євроінтеграційних процесів у життя українського суспільства визначає напрями модернізації національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності та мобільності, підвищення якості підготовки вчителів початкових класів [3].

Однією з передумов входження України до єдиного освітнього простору є впровадження європейських норм в освіті і науці. Необхідність удосконалення української системи освіти, підвищення її рівня якості є важливим завданням, що обумовлено потребами формування позитивних умов для становлення й реалізації студента як майбутнього професіонала та його особистісної самореалізації. Вирішення цієї проблеми можливе за умови підготовки майбутнього педагога, який володіє ґрунтовними знаннями, має розвинені педагогічні здібності, досконалі професійні уміння, професійну самосвідомість, педагогічне мислення, володіє навичками самонавчання, самовдосконалення. Тому формування готовності майбутнього педагога до професійної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості [1].

Пам'ять є основою індивідуальної та видової поведінки, однією з найважливіших форм регуляції діяльності. Про неї відомо вже дуже багато, і в той же час, ще не досить для створення загальної та практично діючої теорії мнемічних процесів. В останні роки спостерігається активізація інтересу вчених до вивчення пам'яті, що тісно пов'язано як з необхідністю вирішення багатьох актуальних теоретичних питань загальної організації системи психологічних процесів, так і з рішенням ряду практичних задач оптимізації навчання, виховання, спортивного тренування [6].

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тема дисертаційної роботи відповідає напрямку НДР Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка "Педагогічні шляхи формування здорового способу життя школярів різних вікових груп" (державний реєстраційний номер 0112U001072 від 18 січня 2012 р.), а також тематичному плану наукових досліджень Національної академії педагогічних наук України на 2013-2014рр. Відділення загальної середньої освіти. §2 Дидактичне і методичне забезпечення шкільної та дошкільної освіти: "Теоретико-методичні основи формування рухової функції у школярів".

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** "Пам'ять на рухи" стала предметом дослідження ще наприкінці XIX, початку XX століття (Ф.Г. Шнейдер, 1894; М.Н. Жуковський, 1899; Г.Є. Шумков, 1909). Активно вона вивчалася в радянський час (К.Х. Кекчєєв, 1946; К.А. Скобенніков, 1950, 1955; Є.М. Сурков, 1952; Р.С. Абельска; І.М. Онищенко, 1958; Н.Р. Богуш, 1966; А.Ц. Пуні, 1966; А.В. Менхин, 1970; М.М. Демидов, 1973, 1976; Е.М. Філіппенко, 1979; Є.П. Льїн, 1976 та ін.). Проте вже у вісімдесяті роки почав спостерігатися різкий спад інтересу до дослідження цього виду пам'яті, свідченням чому є лише поодинокі публікації (В.Л. Скитневській, 1989; Є.П. Льїн, 1990; С.В. Заїка, 1993; В.Л. Марищук, 2002 та ін.) Останнім часом знову зріс інтерес до вивчення цієї проблеми (В.І. Гончаров, 2008; Ю.Ю. Ходикіна, 2008; В.В. Фролов, 2009 та ін.).

Рухова пам'ять є одним з найменш вивчених видів пам'яті у віковій і педагогічній психології. Переважна більшість авторів, досліджуючи процес формування рухових навичок студентів, найчастіше оперує поняттям рухової пам'яті як пояснювальною категорією. Але специфіка рухового досвіду вивчена недостатньо. Мало уваги приділяється дослідженням придбання, збереження, відтворення інформації про рухи в ході навчання студентів. В свою чергу, в розвитку студентської молоді рухова пам'ять продовжує грати значну роль. На її основі формуються навички, які в майбутньому дозволять успішно виконувати професійні функції.

**Мета статті** – визначити роль пам'яті на рухи в процесі формування рухових умінь та навичок майбутніх вчителів початкових класів для викладання фізичної культури в школі.

**Виклад основного матеріалу.** У психологічній та спортивній літературі досить часто використовується термін "рухова пам'ять". Він введений у вживання ще А. Бергсоном при описанні пам'яті, яка є результатом "тілесної звички", що з'явилася в процесі повторення дій, яка ці дії розігрує в сьогоденні. Дану пам'ять він протиставляв пам'яті, що виражається в образах – спогадах подій нашого повсякденного життя [2]. Цей вид пам'яті бере безпосередню участь у виконанні рухів в процесі життєдіяльності, різних видах діяльності, у тому числі у фізичному вихованні та спорті. Він є основою формування уявлень про рухи, якість яких, їх повнота багато в чому визначають успішність оволодіння руховими діями. У зв'язку з цим актуальність досліджень, присвячених цьому виду пам'яті, не викликає сумнівів. Крім теоретичного

значення для вивчення проблеми пам'яті взагалі, такі дослідження можуть мати беззаперечне прикладне значення в галузі навчання рухам.

Аналіз літературних джерел показав, що під терміном "рухова пам'ять" мається на увазі три різних види пам'яті. Дане положення вносить плутанину, створює неточності у використанні і розумінні термінів, ускладнює класифікацію. У зв'язку з цим назріла необхідність розвести поняття цих видів пам'яті, додати їм специфічний характер, що відповідає їх особливостям. Таку, і вельми своєчасну, спробу зробив С.П. Ільїн, логічно запропонувавши окремо розглядати два поняття: рухова пам'ять і пам'ять на рухи. Під першим, як пише автор, слід розуміти образну пам'ять на кінестетичні (пропріоцептивні) відчуття. Під другим – полімодальних запам'ятовування рухів за участю зорової, слуховий, тактильної, вестибулярної і рухової пам'яті. В.І. Гончаров пропонує для позначення пам'яті для інформації, отриманої через пропріорецептори (руховий аналізатор), використовувати термін "пропріоцептивна пам'ять", підкреслюючи її приналежність до образної пам'яті, подібно зорової, слуховий та інших видів пам'яті.

Структуру "пам'яті на рухи" можна представити таким чином. Згідно зі схемою, представленою на рис. 1, пам'ять на комплекси рухів складається з двох основних видів пам'яті – пам'яті на форму і пам'яті на послідовність рухів. Перша включає пам'ять на параметри рухів (просторові, часові, швидкісні, силові). Крім цього підкреслюється комплексний, полімодальний її характер: участь різної образної, словесно-логічної, емоційної пам'яті. Пам'ять на одиночні рухи, природно, виключає пам'ять на послідовність рухів [1].

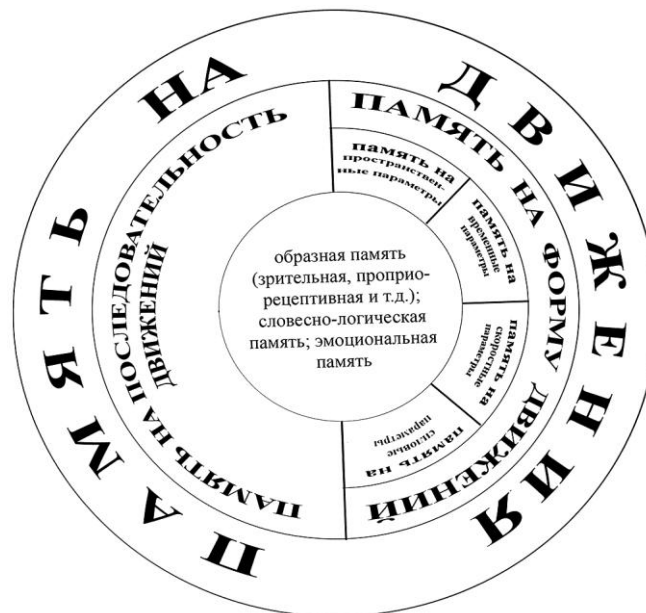


Рис. 1. Структура пам'яті на рухи за В.І. Гончаровим

"Пам'ять на рухи" має важливе значення у виробленні рухових умінь і навичок. Не випадково виділяється найперша, чисто психологічна фаза в їх формуванні (В.Д. Мазниченко, 1984). Вона пов'язана з формуванням поняття і уявлення про рухову дію.

Пам'ять, що виражається в заучуванні, збереженні та відтворенні не образів рухів, а самих рухових дій (по П.П. Блонському "моторна пам'ять"), можна називати "руховою пам'яттю". Якщо рухова пам'ять стоїть у певному сенсі відокремлено, то між пам'яттю на рухи і пропріоцептивною пам'яттю можуть бути деякі взаємозв'язки. Запам'ятовування рухів може здійснюватися за рахунок образної пропріоцептивної пам'яті. У цьому випадку слід використовувати термін "пропріоцептивна пам'ять на рухи". Як було вже сказано, "пам'ять на рухи" слід відносити до спеціальних видів пам'яті по запам'ятовуються матеріалу – рухам. Право на її виділення дають велике число зв'язків між різними модально-специфічними видами пам'яті на рухи і випадки високої продуктивності запам'ятовування рухів у студентів безвідносно до вибору каналу сприйняття (зоровому, слуховому і т.д.). В основі її лежить руховий досвід, розвиток механізмів сприйняття рухів, вміння їх групувати, співвіднести з попереднім досвідом рухових дій [4].

Розвиток рухових якостей у студенток є однією з основних завдань фізичного виховання в ВНЗ. На етапі навчання рухові якості грають специфічну роль. А, саме, сприяють успішному формуванню рухових навичок, які обумовлюють оволодіння технікою виконання тих чи інших вправ. Рішення проблеми раціоналізації навчання основним руховим діям студенток факультету початкового навчання може бути здійснено тільки в рамках комплексного підходу, з використанням знань педагогіки, біомеханіки, фізіології та психології, в напрямку пошуку шляхів удосконалення педагогічних методик та технологій. У цьому зв'язку стає актуальною проблема розробки педагогічних умов і психофізіологічних основ процесу формування рухових умінь та навичок студенток для викладання фізичної культури в школі, і насамперед комплексний підхід до вивчення пам'яті, в плані взаємозв'язку і взаємозалежності її різних сторін і процесів [5].

Успішне оволодіння руховою дією в значній мірі залежить від того, наскільки розвинена в людини здатність до правильного сприйняття й оцінки власних рухів. Ефективне оволодіння руховою дією, значною

мірою, залежить від активізації розумової і мнемічної діяльності студента. Механізми запам'ятовування рухів найтіснішим чином пов'язані з механізмами сприйняття, але особливості запам'ятовування рухів при формуванні рухових навичок недостатньо вивчені.

Користуючись сучасними поняттями, можна побачити аналогію між такого роду пам'яттю і руховим навиком. Процеси запам'ятовування, збереження та відтворення рухової, пам'яті можуть трактуватися як процеси вироблення, збереження та відтворення рухових навичок. Цей вид пам'яті, правда, під назвою "моторна пам'ять", "пам'ять-звичка" зайняв певне місце, поряд з емоційною, образною, логічною пам'яттю, в класифікації видів пам'яті П.П. Блонського. Йй він віддавав перше місце в генетичному ряду розвитку людської пам'яті. Такий же класифікації дотримувався і С.Л. Рубінштейн. У І. С. Берташвілі ця пам'ять, притаманна і тваринам і людині, фігурує як "умовно рефлекторна пам'ять".

Загальновідомо, що успішність навчання визначається двома факторами – здібностями студентів і методикою навчання. Серед різних здібностей провідне місце при формуванні рухових умінь належить мнемічним здібностям. Проте, до цих пір питання про те, які види пам'яті необхідні для запам'ятовування комплексів рухів, яка роль різних мнемічних здібностей у формуванні рухових умінь, потребує з'ясування.

**Висновки.** Пам'ять на рухи є специфічним, унікальним видом пам'яті, що відрізняється матеріалом для запам'ятовування, представляє собою рух, що розгортається в часі і просторі та мають часові, просторові, швидкісні і силові характеристики. Область цієї пам'яті – людина, що здійснює рухи. При цьому запам'ятовуватися можуть як чужі, так і власні рухи. В останньому випадку використовується рухова (пропріоцептивна) модальність сприйняття інформації.

"Пам'ять на рухи" є спеціальним мультимодальним видом пам'яті, дозволяє формувати і фіксувати цілісний образ рухових дій. У неї крім образної (пропріоцептивна, зорова та інші), включені словесно-логічна і емоційна види пам'яті. "Пам'ять на рухи" складається з двох основних видів пам'яті – пам'яті на форму і пам'яті на послідовність рухів. Перша включає пам'ять на параметри рухів (просторові, тимчасові, швидкісні, силові). Пам'ять на одиночний рух виключає пам'ять на послідовність рухів.

## ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гаркуша С.В. Використання компетентнісного підходу в сучасній системі вищої освіти / С.В. Гаркуша // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2012. – Випуск 102, Том 2. – С. 338-343.
2. Гончаров В.И. Пам'ять на движения как мнемический компонент процесса формирования двигательных навыков в физическом воспитании и спорте: автореферат дис. ... доктора психологических наук: 13.00.04. / Гончаров Виктор Иванович. – СПб.: Рос.гос.пед.ун-т им. А.И.Герцена, 2008. – 38 с.
3. Жила С.О. Сучасний погляд на підготовку майбутніх вчителів початкових класів до занять з фізичної культури. / С.О.Жила, І.В.Лукаш // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки, фізичне виховання та спорт. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – №112. – С. 120–122.
4. Ильин Е.П. Двигательная память и память на движения – синонимы? [Текст] / Е.П. Ильин // Вопросы психологи. – 1990. – № 4. – С. 134-140.
5. Фролов В.В. Роль двигательной памяти в формировании двигательных навыков плавания у школьников: автореф. дис.. на соиск.науч. звания канд. пед.наук: спец. 13.00.04 / В.В. Фролов. – Ярославль. : Рязанский гос. ун-т им. С.А. Есенина, 2009. – 199 с.
6. Ходикіна Ю.Ю. Роль рухової пам'яті в продуктивних видах діяльності / Ю.Ю. Ходикіна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. – № 12. – С. 134-137.

*Lukash I.*

## IMPACT ON MOVEMENTS IN MEMORY SUCCESSFUL MASTERING MOTOR SKILLS AND SKILLS STUDENTS FACULTY INITIAL TRAINING

*The article considers the importance of memory in motion during the formation of basic motor abilities and skills of future primary school teachers. The author raises the problem of the psychological mechanism of memorizing moves.*

**Key words:** motor performance, motor skills, mnemonic processes, memory for movements.

*Стаття надійшла до редакції 28.08.2014 р.*